

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ АПК

Збірник наукових праць

№ 2 (169) 2021

Засновник, редакція, видавець і виготовлювач:
Білоцерківський національний аграрний університет (БНАУ)
Збірник розглянуто і затверджено до друку рішенням Вченої ради БНАУ
(Протокол № 10 від 09.12.2021 р.)

Збірник наукових праць «Економіка та управління АПК» («AIC Economics and Management») є фаховим виданням, що включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019 р.) і є продовженням «Вісника Білоцерківського державного аграрного університету», започаткованого 1992 року. Збірник представлено на порталі Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського та включено до міжнародних наукометричних баз: *Index Copernicus, Google Scholar, Crossref, DOAJ*.

Періодичність виходу збірника «Економіка та управління АПК» – двічі на рік.

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Варченко О.М.**, д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Заступник головного редактора – **Ткаченко К.В.**, канд. екон. наук, доц., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Члени редколегії:

Божнеч Стефан, проф. економіки, Приморський університет, м. Копере, Словенія

Вагнер Клаус, д-р філософії, Федеральний інститут економіки сільського господарства, м. Відень, Австрія

Гринчук Ю.С., д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Єнін Ю.І., д-р екон. наук, проф., Білоруський державний економічний університет, м. Мінськ, Республіка Білорусь

Клішійські Януш, д-р габіл., Університет технологій та гуманітарних наук, м. Бельсько-Бяла, Польща

Котікова О.І., д-р екон. наук, проф., Миколаївський НАУ, м. Миколаїв, Україна

Майерс Вільям Х., д-р наук, проф. аграрної та прикладної економіки, Університет Міссурі, м. Колумбія, США

Непочатенко В.А., д-р екон. наук, доц., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Паска І.М., д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Рябченко Оксана, д-р екон. наук, Словацький сільськогосподарський університет, м. Нітра, Словацька Республіка

Сатир Л.М., д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Свиноус І.В., д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Сокольська Т.В., д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Шнеєбергер Кен, д-р наук, проф. аграрної та прикладної економіки, Університет Міссурі, м. Колумбія, США

Шубравська О.В., д-р екон. наук, проф., ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ, Україна

Шуст О.А., д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Філдсенд Ендрю, д-р наук, Науково-дослідний інститут сільського господарства, м. Будапешт, Угорщина

Хараїшвілі Етер, проф. економіки, Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі, м. Тбілісі, Грузія

Хмелінські Павел, д-р філософії, Інститут економіки сільського господарства та продовольства – Національний науково-дослідний інститут, м. Варшава, Польща

Юхименко П.І., д-р екон. наук, проф., Білоцерківський НАУ, м. Біла Церква, Україна

Editorial board:

Editor-in-Chief – **Varchenko O.M.**, D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief – **Tkachenko K.V.**, PhD in Economics, Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine

Members of the Editorial Board:

Bozic Stefan, Prof. of Economics, Maritime University, Koper, Slovenia

Enin Y.I., D.Sc. in Economics, Prof., Belarus State Economic University, Minsk, Belarus

Fieldsend Andrew, PhD, Agricultural Research Institute, Budapest, Hungary

Grinchuk Yu.S., D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine

Haraishvili Eteri, Prof. of Economics, Ivan Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, Georgia

Khmelnitsky Pavel, PhD, Institute of Agricultural Economics and Food-National Research Institute, Warsaw, Poland

Klisinski Janusz, Dr. habil., University of Technology and Humanities, Bielsko-Biala, Poland
Kotikova O.I., D.Sc. in Economics, Prof., Mykolaiv NAU, Mykolaiv, Ukraine
Myers William H., D.Sc. in Economics, Prof. of Agrarian and Applied Economics, University of Missouri, Columbia, USA
Nepochatenko V.A., D.Sc. in Economics, Ass. Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine
Paska I.M., D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine
Ryabchenko Oksana, PhD of Economics, Slovak University of Agriculture, Nitra, Slovak Republic
Satir L.M., D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine
Schneeberger Ken, D.Sc. in Economics, Prof. of Agrarian and Applied Economics, University of Missouri, Columbia, USA
Shubravskaya O.V., D.Sc. in Economics, Prof., State Institution «Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
Shust O.A., D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine
Sokolska T.V., D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine
Svynous I.V., D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine
Wagner Klaus, PhD, Federal Institute of Agricultural Economics, Vienna, Austria
Yukhymenko P.I., D.Sc. in Economics, Prof., Bila Tserkva NAU, Bila Tserkva, Ukraine

Редакционная коллегия:

Главный редактор – **Варченко О.М.**, д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина

Заместитель главного редактора – **Ткаченко Е.В.**, канд. экон. наук, доц., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина

Члены редколлегии:

Божнич Стефан, проф. экономики, Приморский университет, г. Копере, Словения
Вагнер Клаус, д-р философии, Федеральный институт экономики сельского хозяйства, г. Вена, Австрия
Гринчук Ю.С., д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина
Енин Ю.И., д-р экон. наук, проф., Белорусский государственный экономический университет, г. Минск, Республика Беларусь

Клишинский Януш, д-р габил., Университет технологий и гуманитарных наук, г. Бельско-Бяла, Польша
Котикова Е.И., д-р экон. наук, проф., Николаевский НАУ, г. Николаев, Украина
Майерс Вильям Х., д-р наук, проф. аграрной и прикладной экономики, Университет Миссури, г. Колумбия, США

Непочатенко В.А., д-р экон. наук, доц., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина
Паска И.Н., д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина
Рябченко Оксана, д-р экон. наук, Словацкий сельскохозяйственный университет, г. Нитра, Словацкая Республика

Сатыр Л.М., д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина
Свиноус И.В., д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина
Сокольская Т.В., д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина
Шнебергер Кен, д-р наук, проф. аграрной и прикладной экономики, Университет Миссури, г. Колумбия, США

Шубравская Е.В., д-р экон. наук, проф., ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины», г. Киев, Украина

Шуст Е.А., д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина
Филдсенд Эндрю, д-р наук, Научно-исследовательский институт сельского хозяйства, г. Будапешт, Венгрия

Хараишвили Этер, проф. экономики, Тбилисский государственный университет имени Ивана Джавахишвили, г. Тбилиси, Грузия

Хмелинский Павел, д-р философии, Институт экономики сельского хозяйства и продовольствия – Национальный научно-исследовательский институт, г. Варшава, Польша

Юхименко П.И., д-р экон. наук, проф., Белоцерковский НАУ, г. Белая Церковь, Украина

Адреса редакції: Білоцерківський національний аграрний університет, Соборна площа, 8/1, м. Біла Церква, Київська обл., 09117, Україна. E-mail: redakciavidil@ukr.net.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

Утеченко Д.М. Елементи соціальної інфраструктури як чинник забезпечення відтворення людського капіталу.....	7
Ланченко Є.О. Соціально-трудові аспекти розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах.....	19
Захарченко В.І. Інституційні пастки земельної реформи щодо зміни форм власності на землю..	29
Стрижак О.О. Трансформації індустрії туризму в умовах цифрової економіки.....	41
Семсал А.В., Шупик С.М. Ефективність державної підтримки виробництва молока в Україні...	50
Свиноус Н.І., Гаврик О.Ю., Свиноус І.В., Ємчик Т.В., Сало І.А. Формування системи інституційного забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.....	63
Ібатуллін І.І., Варченко О.О., Артимонова І.В., Вернюк Н.О. Стратегічні пріоритети розвитку агропродовольчого сектору економіки України.....	76
Ібатуллін М.І., Хахула Б.В. Економічні засади інноваційного розвитку племінного свинарства в Україні.....	87

МАРКЕТИНГ

Сафін О.Р., Сендецька С.В. Державний маркетинг в удосконаленні пенсійного забезпечення в Україні.....	101
--	-----

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Буряк А.В., Бойко С.В., Дем'яненко І.В. Фінансування аграрних підприємств: аналіз довгострокових трендів та структурних зрушень.....	110
Шуст О.А., Гринчук Ю.С., Рибак Н.О. Моделі фінансування діяльності закладів вищої освіти..	119
Шуст О.А., Варченко О.М., Крисанов Д.Ф., Драган О.О., Ткаченко К.В. Сучасні фінансово-економічні кризи і стійкість фінансово-банківської системи України.....	130
Юхименко П.І., Батажок С.Г., Зубченко В.В. Чинники ефективності архітекtonіки інститутів бюджетної системи України.....	151
Ткаченко К.В., Паска І.М. Методичні підходи до оптимізації портфеля послуг страхової компанії.....	164

МЕНЕДЖМЕНТ

Шара Є.Ю., Слесар Т.Н. Інформаційне забезпечення користувачів звітності для прийняття рішень.....	173
Попик О.В. Організаційні аспекти нематеріальної мотивації персоналу в системі управління якістю підприємства.....	181
Корінець Р.Я., Бачинський Р.Л. Значення онлайн-ресурсів в поширенні агроінновацій.....	193

ЕКОНОМІКА

УДК 338.48:004

JEL Z32, O33

**Трансформації індустрії туризму
в умовах цифрової економіки**Стрижак О.О. *Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця* ssssellennnn@gmail.com

Стрижак О.О. Трансформації індустрії туризму в умовах цифрової економіки. Економіка та управління АПК. 2021. № 2. С. 41–49.

Stryzhak O. Transformation of the tourism industry in the digital economy. AIC Economics and Management. 2021. № 2. PP. 41–49.

Рукопис отримано: 20.09.2021 р.

Прийнято: 28.09.2021 р.

Затверджено до друку: 09.12.2021 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2021-169-2-41-49

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Розвиток цифрових технологій впливає на економіку, змінюючи ланцюжок створення товарів і послуг та їх доведення до кінцевих споживачів. Однак трансформації, які привносить діджиталізація суспільних та виробничих відносин, неоднаково впливають на різні сфери та сектори економіки. Індустрія туризму є однією з тих галузей, що виявилися найбільш чутливими до цифрових перетворень.

За обсягами виробництва світового ВВП туристичний сектор займає четверте місце

Статтю присвячено визначенню трансформацій індустрії туризму під впливом цифровізації суспільно-економічних відносин. Індустрія туризму є однією з тих галузей, що виявилися найбільш чутливими до цифрових перетворень. Цифрові технології стосуються всіх аспектів туристичної діяльності – від проєктування ланцюжка створення турпродукту – до формування рейтингу готелів у цифровому просторі. У зв'язку з цим зміни концепції туристичної діяльності в умовах становлення цифрової економіки потребують розробки відповідної науково-методичної бази.

Визначено наявність зв'язку між показниками рівня цифровізації та стану розвитку туризму країни. Встановлено, що рівень цифровізації країни пропонують оцінювати за рейтингом Світової цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking (WDCR)). Індикатором, що відображає стан розвитку туризму країни, є Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму (Travel & Tourism Competitiveness Index (ТТСІ)). Панельна вибірка дослідження охоплює 63 країни за 2019 р. На основі аналізу зроблено висновок, що подальший розвиток туризму в умовах формування цифрової економіки неможливий без зосередження уваги на особливостях впровадження цифрових технологій в туристичну галузь.

Визначено основні напрями цифровізації індустрії туризму, такі як впровадження систем бронювання готельних та транспортних послуг, розповсюдження технологій доповненої реальності, розвиток соціальних мереж і туристичних інтернет-ресурсів та каналів комунікації тощо, а також вирішування проблем, які з нею пов'язані.

Розроблено матрицю SWOT-аналізу розвитку туристичного сектору України в умовах цифрової економіки, застосування якої дозволяє визначити можливості та загрози, сильні й слабкі сторони та надасть можливість суб'єктам туристичної діяльності реалізувати стратегію розвитку.

Ключові слова: туризм, індустрія туризму, туристична галузь, туристичний продукт, цифрова економіка, цифровізація, цифрові технології, діджиталізація.

після палива, хімікатів і продуктів харчування в міжнародній торгівлі [1], із розвитком цифрової економіки туризм буде завойовувати дедалі більшу частку ринку Інтернет-комерції. Зокрема, за даними UNWTO на міжнародний туризм припадає 29 відсотків світового експорту послуг та 7 відсотків загального експорту товарів і послуг. Експортні доходи від туризму є важливим джерелом іноземних доходів для багатьох країн світу, допомагаючи створювати робочі місця, сприяє розвитку підприємництва та місцевої економіки [2]. Сьогодні нові можливості для розвитку туристичної галузі

відкриває цифрова економіка, основу якої становлять електронні товари та послуги, що виробляє електронний бізнес і продає за допомогою електронної торгівлі.

На думку Садової Н. В. [3], туризм більш ніж інші сектори економіки зазнає впливу цифровізації, що супроводжується відповідними змінами в туристичній діяльності. Інформаційні технології забезпечують високу якість туристичних товарів та послуг, обумовлюють застосування новітніх засобів просування та продажу турпродукту. Дредж Д., Фі Г., Махадеван Р., Міхан Е., Попеску Е. С. зауважують, що цифрові технології привели до значних перетворень в індустрії туризму, революціонізуючи туристичні підприємства, продукти і досвід, бізнес-екосистеми і напрями. Цифровізація також змінила традиційні ролі виробників і споживачів туризму, з'явилися нові ролі, відносини, бізнес-моделі і компетенції [4]. Аналіз поведінки споживачів, проведений Божук С., Плетньовою Н., Масловою Т., Євдокимовим К. [5], показав, що цифрові технології істотно впливають на туризм, розширюючи туристичний попит і популяризуючи туризм як вид відпочинку, зокрема, збільшуючи потік самоорганізованих туристів, кількість яких, на думку дослідників, з поширенням цифрових технологій буде і надалі зростати.

Цифровізація змінює не лише економічний зміст туризму, вона впливає на інші його аспекти. На культурному контексті змін, що відбуваються в туризмі в зв'язку з діджиталізацією, зосереджено дослідження Дичковського С. І. Вчений зазначає, що поширення цифрових технологій формує нові моделі туристичної поведінки, змінює принципи соціокультурної взаємодії [6]. Як стверджують Герчикова Е. З., Спиридонова Е. П. [7], перетворення в сфері дозвілля, рекреації і туризму, які обумовлено впровадженням цифрових технологій, викликають певні соціальні трансформації, зокрема підвищуючи інтерес до таких видів туризму як темний, похмурий, квести жаків і т.п.

Особливості цифровізації відносин туристичної діяльності в контексті вітчизняних реалій відображено в працях українських науковців. Зокрема, Кожухівська Р. Б., Непочатенко В. О. дійшли висновку, що цифровізація, зокрема використання діджитал-технологій, сприяє ефективності туризму в Україні [8]. Кифяк В., Кифяк О. на прикладі західноукраїнських прикордонних дестинацій зосереджують увагу на необхідності аналізу діджиталізації туризму в регіональному аспекті [9].

Отже, незважаючи на відмінності в підходах і методах досліджень, всі автори сходяться

на думці, що діджиталізація стрімко охоплює туристичну галузь. При цьому вплив цифрових технологій на туризм порівняно з іншими галузями більш значущий. Цифрові технології стосуються всіх аспектів туристичної діяльності – від проєктування ланцюжка створення турпродукту – до формування рейтингу готелів у цифровому просторі.

Зміна концепції туристичної діяльності в умовах становлення цифрової економіки потребує розробки відповідної наукової бази і вироблення методичних рекомендацій, що свідчить про актуальність дослідження.

Метою дослідження є визначення трансформацій індустрії туризму під впливом цифровізації суспільно-економічних відносин та обґрунтування напрямів забезпечення гнучкої адаптації вітчизняного туристичного бізнесу до нових ринкових можливостей.

Матеріал і методи дослідження. В процесі дослідження було використано методи кореляційного аналізу, SWOT-аналізу, бібліографічний, монографічний, аналізу, синтезу, узагальнення, графічний. Розрахунки виконано із застосуванням даних Звіту про конкурентоспроможність подорожей і туризму за 2019 рік (опубліковано Платформою Всесвітнього економічного форуму – World Economic Forum) [2] та Світового рейтингу цифрової конкурентоспроможності IMD за 2019 рік (опубліковано Всесвітнім центром конкурентоспроможності IMD – IMD World Competitiveness Center) [14].

Результати дослідження та обговорення. У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки цифрова економіка визначена як діяльність, в якій основними засобами (чинниками) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові [10].

Під цифровою економікою розуміють широкий спектр видів економічної діяльності, які включають використання оцифрованої інформації і знань як ключового чинника виробництва, сучасні інформаційні мережі як важливий простір діяльності та ефективне використання інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) як важливий чинник зростання продуктивності і оптимізації структури економіки. Інтернет, хмарні обчислення, великі дані, Інтернет речей (IoT), Фінтех та інші нові цифрові технології використовують для збору, зберігання, аналізу та обміну інформацією в цифровому вигляді і перетворення соціальних взаємодій. Цифрові, мережеві та інтелектуальні ІКТ роблять сучасну економічну діяльність більш гнучкою, динамічною та інтелектуальною [11]. Завдяки використанню сучасних цифрових

технологій істотно підвищується продуктивність праці, скорочується час на виробничі операції, покращується якість продукції та послуг, що пропонують споживачам. Крім того, зміни торкнулися і системи реалізації продукції, значну частину якої зараз замовляють та купують через інтернет-канали, що впливає на організацію торгівлі, яка поступово переміщується у цифрову площину.

Бюро економічного аналізу США (БЕА) визначає цифрову економіку насамперед як економіку, що спирається на Інтернет і відповідні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). За оцінками БЕА, в період 2006–2016 рр. середньорічні реальні темпи зростання доданої вартості, що створюється в цифровій економіці, становили 5,6 % і перевищували середньорічні темпи зростання економіки загалом (1,5 %). У 2016 р. цифрова економіка здійснила вагомий внесок у розвиток всієї економіки: на неї припадало 6,5 % ВВП в поточних цінах, 6,2 % валового обсягу виробництва в поточних цінах, 3,9 % зайнятих і 6,7 % фонду оплати праці [12]. Залежно від підходу до визначення цього терміну, розмір цифрової економіки становить від 4,5 до 15,5 % світового ВВП [13].

Рівень цифровізації країни можливо оцінити за рейтингом Світової цифрової конкурентоспроможності (World Digital Competitiveness Ranking (WDCR)). Цифрова конкурентоспроможність характеризується здатністю країни застосовувати та досліджувати цифрові техно-

логії, що приводять до перетворень у державній практиці, бізнес-моделях та суспільстві. Методологія обчислення WDCR цифрової конкурентоспроможності базується на трьох основних чинниках: знаннях, технології та готовності до майбутнього (рис. 1).

Перший чинник – знання – належить до нематеріальної інфраструктури, що підкреслює процес цифрової трансформації через відкриття, розуміння та вивчення нових технологій. Технологічний чинник оцінює загальний контекст, за якого можливий розвиток цифрових технологій. Чинник готовності до майбутнього відображає рівень готовності економіки до цифрової трансформації. Зокрема кожен із цих чинників розділений на 3 субчинники, які виділяють кожен грань аналізованих областей. Загалом, WDCR має 9 таких субчинників [14]. У 2019 р. рейтинг охоплював 63 країни, Україна обіймала 60 місце.

У 2019 р. під час обчислення індексу WDCR за розширення цифрового рейтингу було введено дві нові змінні, пов'язані з робототехнікою: «промислові роботи», які вимірюють загальну кількість робочих роботів та «роботи в освіті та НІОКР» в усьому світі. Перший входить у число показників, що використовують для розрахунку підчинника гнучкості бізнесу (субчинник готовності до майбутнього). Останній включений як частина субчинника наукової концентрації у чиннику «знання». Міжнародна федерація робототехніки надає дані про робототехніку.

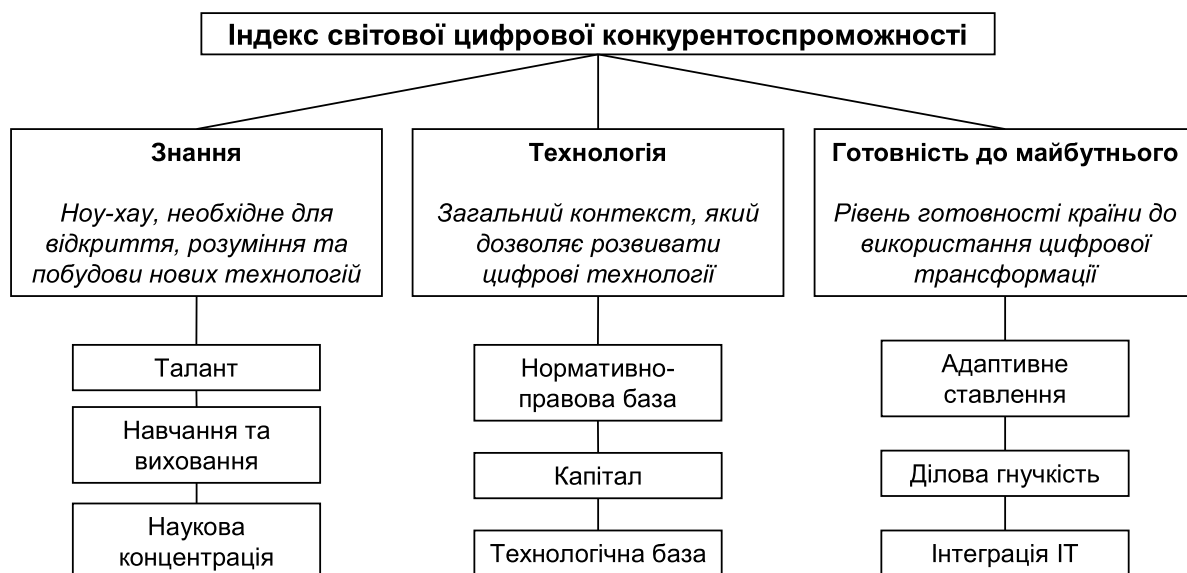

Рис. 1. Структура індексу світової цифрової конкурентоспроможності.

Джерело: IMD World Digital Competitiveness Ranking 2020, p. 31.

Available at: https://digitalswitzerland.com/wp-content/uploads/2020/10/digital_2020.pdf

Індикатором, що відображає стан розвитку туризму країни, є Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму (Travel & Tourism Competitiveness Index (ТТСІ)). ТТСІ, який публікують раз на два роки, оцінює конкурентоспроможність подорожей і туризму 140 економік та вимірює «набір чинників і політики, які забезпечують сталий розвиток сектору подорожей і туризму, що сприяє розвитку і конкурентоспроможності країни» [2, с. IX]. Звіт з конкурентоспроможності подорожей та туризму є стратегічним інструментом порівняльного аналізу для політиків, компаній і додаткових секторів для подальшого розвитку сектору Т&Т, надаючи унікальне уявлення про сильні сторони та сфери розвитку кожної країни/економіки для підвищення конкурентоспроможності галузі. Крім того, він слугує платформою для багатостороннього діалогу з метою розуміння і прогнозування нових тенденцій і ризиків у сфері подорожей і туризму в усьому світі, адаптації їх політики, практики та інвестиційних рішень, а також прискорення впровадження нових моделей, що забезпечують довговічність цього важливого сектору.

Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму складається з чотирьох субіндексів, 14 компонентів і 90 окремих показників, розподілених по різних компонентах. Структуру індексу ТТСІ наведено на рисунку 2.

Результати звіту [11, с. VII] демонструють значне зростання галузі в умовах підвищення конкурентоспроможності у всьому світі на тлі більш повільних темпів вдосконалення та впровадження відповідної інфраструктури та методів управління сталим туризмом. Аналіз ефективності країн/економіки та регіонів на детальному рівні забезпечує зацікавленим та відповідальним сторонам комплексне розуміння прогалин та можливостей не лише для підвищення конкурентоспроможності, а також для забезпечення належної політики, інфраструктури та систем управління для задоволення туристичного попиту, який активізуватиме конкурентоспроможність туризму та подорожей – за збереження туристичних активів, як природних, так і культурних, від яких залежить галузь.

Відповідно до поточної тенденції останніх чотирьох років, конкурентоспроможність Т&Т продовжує покращуватися у всьому світі, зокрема завдяки розширенню можливостей комунікації. Результати ТТСІ за 2019 р. показують, що авіап перевезення, цифровий зв'язок та міжнародна відкритість розвиваються у гло-

бальному контексті зростання напруженості в торгівлі та націоналізму. Покращення інфраструктури повітряного транспорту свідчить про помітне збільшення пропускної спроможності та кількості авіакомпаній, що надають послуги в окремих країнах. Міжнародна відкритість збільшується, причому лідерами є економіки з низькими доходами. Все більша кількість людей користуються Інтернетом, зокрема мобільним, що збільшує загальне число користувачів цифрового зв'язку. Це означає, що зараз більша кількість економік має можливість використовувати зростаючий перелік цифрових послуг Т&Т.

Для визначення взаємозв'язку між показниками ТТСІ та WDCR за 2019 р. було використано дані по 63 країнах.

Графічне представлення кореляційного зв'язку між показниками ТТСІ та WDCR подано на рисунку 3.

Як видно з рисунка 3, наявний зв'язок між ТТСІ та WDCR. Це свідчить про те, що подальший розвиток туризму в умовах формування цифрової економіки неможливий без зосередження уваги на особливостях впровадження цифрових технологій в усі сфери економіки та суспільства і туристичну галузь зокрема.

Підвищення ступеня цифровізації економічних відносин та відповідне впровадження систем бронювання готельних і транспортних послуг збільшить потребу в он-лайн платформах та зменшить – у посередницьких послугах туристичних агентств. Розширяться можливості індивідуального планування туру та маршруту подорожі туристами, що відповідно актуалізує потреби туристичного ринку у онлайн-консультуванні, логістичних послугах і послугах з оптимізації маршруту, візуалізації та 3D-моделюванні турів.

Розвиток соціальних мереж та інтернет-ресурсів, які надають можливості спілкування онлайн, сприяють об'єктивності інформації про курорти, готелі, ресторани та ін., що забезпечує можливості для споживачів як залишати відгуки, так і аналізувати їх та на цій основі формувати власну думку. Неупереджені судження завдяки незалежним інтернет-платформам формують суспільну думку та впливають на мотивацію відвідування тієї чи іншої туристичної дестинації. Відповідно постачальники послуг вимушені пильно контролювати їх якість, інакше в умовах загострення конкуренції в цифрову епоху, надання невідповідних ціні послуг може призвести до значного скорочення попиту.

Рис. 2. Структура індексу конкурентоспроможності сфери подорожей та туризму.

Джерело: The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019, p. IX.
 Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

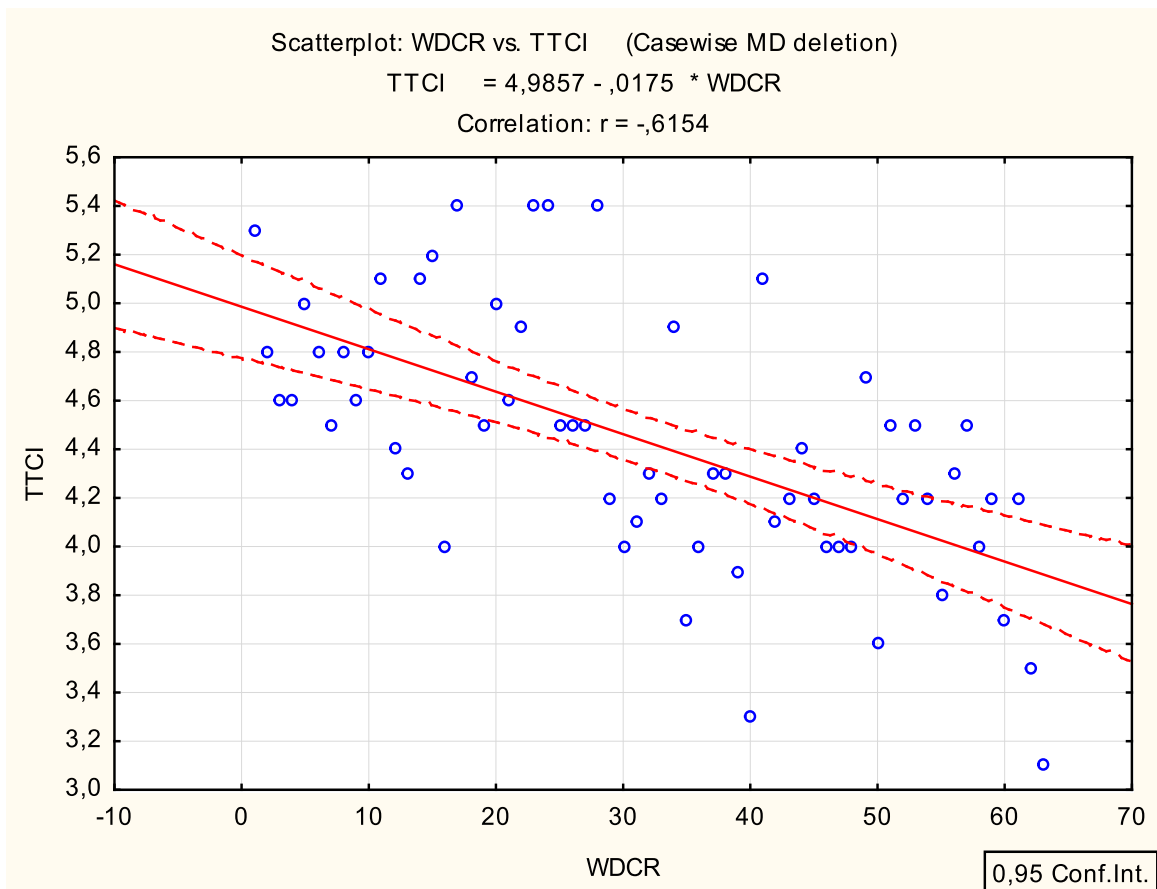

Рис. 3. Зв'язок між TTCI та WDCR.

Джерело: розраховано автором.

Розповсюдження технологій доповненої реальності та використання відповідних додатків у туристичній галузі зменшить попит на послуги гідів, перекладачів та екскурсоводів, однак збільшить – на фахівців з комп'ютерного моделювання в туризмі та гостинності, а також в пов'язаних секторах, переведення даних та зображень у цифрову форму тощо. Вже зараз зростають обсяги відвідування цифрових виставок, експозицій, галерей, музеїв та ін.

Переведення значної частини грошових розрахунків в онлайн-сферу збільшить потребу суб'єктів туристичної діяльності у кібер-безпеці. Вже зараз актуалізуються питання захисту персональних та банківських даних, платежів та іншої інформації, яка проходить через інтернет-канали комунікації. Отже, витрати на забезпечення безпеки даних для компаній, які працюють в цій сфері, будуть зростати і надалі.

Глобалізація економічних відносин загрожує і проблему глобальних ризиків. Взаємопов'язаність країн та економік збільшує можливості для відкритості економічної діяльності, мобільності ресурсів, з іншого боку, це робить країни вразливими до глобальних небезпек.

В умовах глобалізації суспільства кризи, які виникають в ньому, теж мають глобальний прояв, впливаючи на всі сфери країн, кожного разу завдаючи все більших наслідків. Останнім прикладом є глобальна пандемія, зумовлена коронавірусом, яка негативно позначилася на діяльності всіх без виключення галузей народного господарства. При цьому туристичний сектор виявився одним із тих, що постраждали найбільше, через зменшення туристичних потоків, закриття кордонів, посилення туристичних формальностей, ускладнення умов функціонування закладів розміщення та харчування, обмеження туристичної та рекреаційної діяльності у більшості туристичних дестинацій. Пандемія торкнулася переважної більшості сфер суспільно-економічного життя, здійснюючи негативний вплив на сектори економіки загалом.

В Україні є значний нереалізований потенціал розвитку туристичної галузі, який визначається її сприятливим територіальним розташуванням, багатими природно-рекреаційними ресурсами. Однак, незважаючи на це, Україна посідає лише 78 з 140 місць в рейтингу конкурентоспроможності в сфері туризму і подорожей з часткою туризму в ВВП

1,4 % [2]. Це свідчить про те, що туризму не приділяють достатньої уваги, як на державному, так і місцевому рівнях.

Слід зазначити, що в Україні у концепції розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018–2020 роки окреслено пріоритетні напрями цифровізації туризму, до яких, зокрема, належить розбудова швидких і доступних мереж на транспортній інфраструктурі, вздовж туристичних маршрутів, у природних заповідниках, на об'єктах культури та історії, дозвілля та відпочинку, що забезпечить повноцінну реалізацію туристичної привабливості України. Там же зазначено, що завдяки цифровим технологіям українські міста зможуть повною мірою використати туристичний потенціал та створити нові можливості його зростання. Модель “розумних” туристичних дестинацій (Smart Tourist Destination) на регіональному та місцевому рівнях є новою моделлю територіального розвитку, управління та маркетингу туристичних дестинацій з метою повноцінного задоволення потреб сучасних туристів [10]. Однак в концепції не визначено необхідні обсяги та напрями залучення ресурсів (у тому числі бюджетного фінансування) для здійснення цих заходів, не обґрунтовано етапи з чіткими термінами цифровізації туристичної галузі, що вказує на відсутність обґрунтованої державної політики розвитку туристичного сектору, яка повною мірою відповідає умовам цифрового суспільства.

Крім того, Піщуліна О. зосереджує увагу на тому, що в Україні на сьогодні наявна низка проблем, які потрібно усунути інструментами державної політики, а саме: відсутність задекларованих механізмів для розрахунків в електронному вигляді; законодавчо не врегульована діяльність більшості суб'єктів електронної торгівлі (крім сфери маркетингу та угод з використанням оферти); не врегульовано питання використання електронних довірчих послуг як складової електронної торгівлі; немає єдиної системи захисту і регулятора прав споживачів у сфері електронної торгівлі; відсутність інституційних механізмів для створення дієвої системи захисту персональних даних у цій сфері [14, с. 252].

На наш погляд, державна підтримка туристичного сектору, особливо в післякризовий період, має розроблятися на основі визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз розвитку туристичного сектору України в умовах цифрової економіки (табл.).

Таблиця – Матриця SWOT-аналізу розвитку туристичного сектору України в умовах цифрової економіки

Сильні сторони	Можливості
Високий рівень кваліфікації спеціалістів в IT-сфері	Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій
Невисокі витрати на собівартість туристичного продукту	Розширення сфери застосування мобільних додатків та послуг
Наявність значного природно-рекреаційного та культурно-історичного туристичного потенціалу	Широке застосування систем бронювання та резервування туристичних послуг
Вигідне територіально-географічне розташування	Відкладений попит на туристичний продукт в період пандемії
Слабкі сторони	Загрози
Низький рівень інвестицій у розвиток туристичного сектору	Високий ризик карантинних обмежень
Невідповідний умовам цифрової економіки рівень технологічного забезпечення галузі	Недостатнє законодавче врегулювання питань діяльності туристичної сфери
Недостатньо розвинена інфраструктура	Відсутність державної підтримки туристичної галузі
Низький рівень доходів населення	Високий рівень конкуренції в галузі

Джерело: розроблено автором.

Висновки. Цифровізація економічних відносин суттєво впливає на індустрію туризму. Однак такий вплив неоднозначний. З одного боку, значно збільшуються можливості диференціації турпродукту через залучення за допомогою інтерактивних засобів споживача до процесу його створення, розширення переліку туристичних послуг, підвищення рівня якості, розширення каналів збуту та ін. З іншого боку, змінюються вимоги відносно спроможності туристичних підприємств щодо пристосування до швидких технологічних змін, здатності інтегруватися в цифрову економіку, змоги пропонувати унікальний, неповторний, кліє-

ноорієнтований продукт в умовах посилення конкуренції, інтеграції ринків та розширення можливостей туристів до самостійного проектування турів.

В таких умовах актуалізуються питання використання в туристичній діяльності науково обґрунтованого інструментарію, що враховує новітні тенденції діджиталізації індустрії туризму. Застосування запропонованого підходу щодо визначення можливостей та загроз, сильних та слабких сторін розвитку вітчизняного туристичного сектору в цифровій економіці надасть можливість суб'єктам туристичної діяльності реалізувати виважену стратегію розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. World Tourism Organization and Enhanced Integrated Framework, Tourism in the Aid for Trade (AfT) Agenda – Maximizing the Opportunities for Financing with the Enhanced Integrated Framework for Least Developed Countries, UNWTO, Madrid, and EIF, Geneva. 2015. DOI: 10.18111/9789284417124.
2. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. 4 September 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
3. Садова Н.В. Вплив цифровізації на розвиток туристичної індустрії. Ефективна економіка. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7267>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.43

4. Digitalisation in Tourism: In-depth analysis of challenges and opportunities. Low Value procedure GRO-SME-17-C-091-A for Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises (EASME) Virtual Tourism Observatory / D. Dredge et al. Aalborg University, Copenhagen. 2018. URL: https://clustercollaboration.eu/sites/default/files/news_attachment/report_tourism_digitalisation_2018.pdf
5. Bozhuk S., Pletneva N., Maslova T., Evdokimov K. Problems of transformation in the tourism industry in the digital economy. SHS Web Conf. 2020. No 73 (01003). DOI: 10.1051/shsconf/20207301003
6. Дичковський С.І. Глобальні трансформації туристичних практик і технологій в контексті становлення

цифрового суспільства (digital society) : дис... д-ра екон. наук: 26.00.01 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Nauka/Materialy_Desertasii/Dysertatsiya_DychkovskiySI.pdf

7. Герчикова Е.З., Спиридонова Е.П. Социологические аспекты трансформации сферы рекреации и туризма в условиях цифровой экономики. Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. 2018. № 3 (72). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiologicheskie-aspekty-transformatsii-sfery-rekreatsii-i-turizma-v-usloviyah-tsifrovoy-ekonomiki>.

8. Кожухівська Р.Б., Непочатенко В.О. Digital-технології як основа розвитку туристичної діяльності в Україні. Економіка та держава. 2020. № 7. С. 93–98. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.7.93

9. Кифяк В., Кифяк О. Діджиталізація процесів розвитку туристичних дестинацій у західноукраїнських прикордонних регіонах. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 2. С. 162–173. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1110>.

10. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>

11. G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative. 2016. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000185874.pdf>

12. Определение и измерение цифровой экономики / Подготовлено К. Бэйрфутом и др. Бюро экономического анализа Соединенных Штатов Америки. 2019. Документ ООН ECE/CES/GE.20/2019/4. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.20/2019/mtg1/Item_7_RUS.pdf

13. Доклад о цифровой экономике: Создание стоимости и получение выгод: последствия для развивающихся стран организация объединенных наций. Женева, 2019. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_overview_ru.pdf

14. The IMD World Digital Competitiveness Ranking 2019 results. URL: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2019/>

15. Пішуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти: доповідь / Центр Разумкова. Київ: «Заповіт», 2020. 274 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

REFERENCES

1. World Tourism Organization and Enhanced Integrated Framework (2015), Tourism in the Aid for Trade (AfT) Agenda – Maximizing the Opportunities for Financing with the Enhanced Integrated Framework for Least Developed Countries, UNWTO, Madrid, and EIF, Geneva. DOI: 10.18111/9789284417124.

2. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

3. Sadova, N. (2019). Vplyv tsyfrovizatsii na rozvytok turystychnoi industrii [The impact of digitalization on the development of the tourist industry]. Efektyvna ekonomika [Ef-

ficient economy]. vol. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7267>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.43

4. Dredge, D., Phi G., Mahadevan, R., Meehan, E., Popescu, E.S. (2018). Digitalisation in Tourism: In-depth analysis of challenges and opportunities. Low Value procedure GRO-SME-17-C-091-A for Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises (EASME) Virtual Tourism Observatory. Aalborg University, Copenhagen. Available at: https://clustercollaboration.eu/sites/default/files/news_attachment/report_tourism_digitalisation_2018.pdf

5. Bozhuk, S., Pletneva, N., Maslova, T., Evdokimov K. (2020). Problems of transformation in the tourism industry in the digital economy. SHS Web Conf. No 73 (01003). DOI: 10.1051/shsconf/20207301003

6. Dychkovskyy, S.I. (2021). Hlobal'ni transformatsii turystychnykh praktyk i tekhnolohij v konteksti stanovlennia tsyfrovoho suspil'stva (digital society). Diss. dokt. econ. nauk [Global transformations of tourism practices and technologies in the context of the formation of a digital society (digital society). Dr. econ. sci. diss.]. Kyiv. Available at: https://nakkkim.edu.ua/images/Nauka/Materialy_Desertasii/Dysertatsiya_DychkovskiySI.pdf

7. Gerchikova, Ye.Z., Spiridonova, Ye.P. (2018). Sociologicheskie aspekty transformatsii sfery rekreacii i turizma v usloviyah cifrovoj jekonomiki [Sociological aspects of the changes in the recreation and tourism industry in the context of digital economy]. Vestnik Saratovskogo gosudarstvennogo social'no-jekonomicheskogo universiteta [Bulletin of the Saratov State Social and Economic University]. Vol. 3 (72). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiologicheskie-aspekty-transformatsii-sfery-rekreatsii-i-turizma-v-usloviyah-tsifrovoy-ekonomiki>.

8. Kozhukhivska, R., Nepochatenko, V. (2020). Digital-tekhnologii iak osnova rozvytku turystychnoi diial'nosti v Ukraini [Digital technologies as a basis for the development of the tourism industry in Ukraine]. Ekonomika ta derzhava [Economy and state]. Vol. 7, pp. 93–98. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.7.93

9. Kyfyak, V., Kyfyak, O. (2020). Didzhitalizatsiia protsesiv rozvytku destynatsii u zakhidnoukrainskykh prykordonnykh rehionakh [Digitalization of processes of tourist destinations development in Western Ukrainian border regions]. Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu [The Herald of Ternopil National Economic University]. Vol. 2, pp. 162–173. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1110>.

10. Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspil'stva Ukrainy na 2018-2020 roky [Concept for the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#n13>

11. G20 (2016) G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative Available at: <https://www.mofa.go.jp/files/000185874.pdf>

12. Opredelenie i izmerenie cifrovoj jekonomiki [Defining and measuring the digital economy] / Prepared by K. Bairfoot, D. Curtis, W. Jolliffe, J. R. Nicholson, R. Omohundro. 2019. United States Bureau of Economic Analysis. UN document ECE/CES/GE.20/2019/4. Available at: https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.20/2019/mtg1/Item_7_RUS.pdf

13. Doklad o cifrovoj jekonomike: Sozdanie stoimosti i poluchenie vygod: posledstviya dlja razvivajushhihsja stran organizacija obedinennyh nacij [Digital Economy Report: Value Creation and Benefits: Implications for Developing Countries United Nations]. 2019. Geneva. Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_overview_ru.pdf

14. The IMD World Digital Competitiveness Ranking 2019 results. (2019). Available at: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2019/>

15. Pischulina, O. (2020). Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsial'ni determinanty: dopovid' [Digital Economy: Trends, Risks and Social Determinants: Report] / Tsentr Razumkova. Vyd-vo «Zapovit» [Razumkov Center. Publishing house "Zapovit"]. Kyiv, 274 p. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

Трансформации индустрии туризма в условиях цифровой экономики

Стрижак Е.О.

Статья посвящена определению трансформаций индустрии туризма под влиянием цифровизации общественно-экономических отношений. Индустрия туризма является одной из тех отраслей, которые оказались наиболее чувствительными к цифровым преобразованиям. Цифровые технологии затрагивают все аспекты туристической деятельности – от проектирования цепочки создания турпродукта – до формирования рейтинга отелей в цифровом пространстве. В связи с этим изменения концепции туристической деятельности в условиях становления цифровой экономики требуют разработки соответствующей научно-методической базы.

В исследовании было определено наличие связи между показателями уровня цифровизации и состояния развития туризма страны. Уровень цифровизации страны предлагают оценивать по рейтингу Всемирной цифровой конкурентоспособности (World Digital Competitiveness Ranking (WDCR)). Индикатором, отражающим состояние развития туризма страны, является Индекс конкурентоспособности путешествий и туризма (Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI)). Панельная выборка исследования охватывает 63 страны за 2019 г. На основе анализа сделан вывод, что дальнейшее развитие туризма в условиях формирования цифровой экономики невозможно без сосредоточения внимания на особенностях внедрения цифровых технологий в туристическую отрасль.

Определены основные направления цифровизации индустрии туризма, такие как внедрение систем бронирования гостиничных и транспортных услуг, распространение технологий дополненной реальности, развитие социальных сетей и туристических интернет-ресурсов и каналов коммуникации и др., а также те проблемы, которые с ней связаны.

Предложена матрица SWOT-анализа развития туристического сектора Украины в условиях цифровой экономики. Применение подхода к определению возможностей и угроз, сильных и слабых сторон развития отечественного туристического сектора в цифровой экономике позволит субъектам туристической деятельности реализовывать взвешенную стратегию развития.

Ключевые слова: туризм, индустрия туризма, туристическая отрасль, туристический продукт, цифровая экономика, цифровизация, цифровые технологии, диджитализация.

Transformation of the tourism industry in the digital economy

Stryzhak O.

The article is devoted to defining the transformations of the tourism industry under the influence of the digitalization of socio-economic relations. The tourism industry is one of those industries that have proven to be the most sensitive to digital transformation. Digital technologies affect all aspects of tourism activities - from designing creating a chain of tourist product- to forming a hotel rating in the digital space. In this context, changes in the concept of tourism activity in the context of the formation of a digital economy require the development of an appropriate scientific and methodological base.

The study determined the existence of a relationship between indicators of the level of digitalization and the state of tourism development in the country. The level of digitalization of the country is proposed to be assessed by the World Digital Competitiveness Ranking (WDCR). An indicator reflecting the state of tourism development in a country is the Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI). The panel sample of the study covers 63 countries in 2019. Based on the analysis, it was concluded that the further development of tourism in the context of the formation of the digital economy is impossible without focusing on the features of the introduction of digital technologies in the tourism industry.

The main directions of digitalization of the tourism industry have been identified, such as the introduction of booking systems for hotel and transport services, the spread of augmented reality technologies, the development of social networks and tourist Internet resources and communication channels, etc., as well as the problems that it causes.

A matrix of SWOT analysis of the development of the tourism sector of Ukraine in the digital economy is proposed. Applying an approach to identifying opportunities and threats, strengths and weaknesses in the development of the domestic tourism sector in the digital economy will allow tourism entities to implement a balanced development strategy.

Key words: tourism, tourism industry, tourism product, digital economy, digitalization, digital technologies.

Copyright: Стрижак О.О. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:
Стрижак О.О.

<https://orcid.org/0000-0002-9367-9061>